

MASTERGRADSOPPGAVE I RETTSVITENSKAP

HØST 2010

Bruk av politiarrest og EMK Artikkel 3.

Veileder: Nils Terje Dalseide

Kandidatnr: 173088

Leveringsfrist: 10.12.10

Til sammen 13 249 ord

09.12.2010

Innholdsfortegnelse

1. INNLEDNING	1
1.1 OVERORDNET TEMA OG PROBLEMSTILLING	1
1.2 KILDER OG METODE	1
1.3 BEGREPSAVKLARING	2
1.3.1 Politiarrest/glattcelle.....	2
1.3.2 Isolasjon.....	3
1.3.3 Varetekt.....	4
1.3.4 Politi.....	4
1.3.5 Europarådets torturovervåkningskomité.....	5
1.4 AVGRENSNING OG DEN VIDERE FREMSTILLING	5
2. AKTUALITET OG BAKGRUNN	7
2.1 TEMAETS AKTUALITET	7
2.2 HISTORIKK.....	9
3. BRUK AV POLITIARREST	9
3.1 INNLEDNING	9
3.2 GRUNNLEGGENDE HENSYN VED BRUK AV POLITIARREST	10
3.2.1 Innledning.....	10
3.2.2 Hensynet til oppklaring og etterforskning	11
3.2.3 Hensynet til den frihetsberøvede.....	11
3.2.4 Hensynet til den alminnelige rettsfølelse i samfunnet.....	12
3.2.5 Hensynet til fornærmede.....	12
3.3 RETTLIG GRUNNLAG BRUK AV POLITIARREST	13
3.3.1 Straffeprosessloven	13
3.3.2 Forskrift for bruk av politiarrest.....	15
3.3.3 Personelle kompetanseregler	17
3.4 VARETEKTSFRADRAG SOM FØLGE AV POLITIARREST	19
4. EMK ARTIKKEL 3	23
4.1 INNLEDNING	23
4.2 FORBUDET MOT "TORTUR"	24
4.3 FORBUDET MOT "UMENNESKELIG ... BEHANDLING ELLER STRAFF"	25
4.4 FORBUDET MOT "NEDVERDIGENDE BEHANDLING ELLER STRAFF"	25
4.5 FORHOLDET TIL NORSK RETT.....	26
5. FORHOLDET MELLOM EMK ARTIKKEL 3 OG VARETEKT I POLITIARREST	28
6. ERSTATNING FOR UHJEMLET BRUK AV POLITIARREST	33
6.1 INNLEDNING	33
6.2 ERSTATNING FOR ØKONOMISK TAP	34
6.3 OPPREISNING FOR IKKE-ØKONOMISK SKADE	35
7. AVSLUTTENDE BEMERKNINGER	36
8. LITTERATURLISTE	44
8.1 LOVER	44
8.2 FORSKRIFTER	44
8.3 INTERNASJONALE KONVENSJONER	44
8.4 FORARBEIDER	44
8.5 RETTSPRAKSIS	44
8.6 JURIDISK LITTERATUR	45
8.7 ARTIKLER	45
8.8 INTERNETTSIDER.....	45
8.9 ANDRE KILDER.....	46

1. Innledning

1.1 Overordnet tema og problemstilling

Siden begynnelsen av 90-tallet har norsk varetektspraksis og bruk av politiarrest vært kritisert av internasjonale torturovervåkningsorgan. Blant annet har Europarådets torturovervåkningskomité¹ (heretter CPT) avlagt flere besøk ved frihetsberøvende institusjoner i Norge og har ved hver anledning kritisert forholdene rundt frihetsberøvede her til lands. Dette ble et hett tema i norske medier og har fått mye spalteplass de siste årene. Ettersom inngrep i den personlige frihet er helt sentralt i en menneskerettslig sammenheng ble det interessant å se nærmere på dette temaet:

Bruk av politiarrest og EMK artikkel 3.

I denne oppgaven vil jeg gjøre rede for den rettslige reguleringen av frihetsberøvelse i politiets arrester og hvordan denne blir praktisert, for så å vurdere dette opp mot forbudet mot tortur og annen mishandling i Den europeiske menneskerettighetskonvensjon² (heretter EMK) artikkel 3. Formålet med avhandlingen er å finne ut om det er avvik mellom norske regler og våre konvensjonsmessige forpliktelser etter EMK, og i så fall hva disse avvikene kan skyldes og se på hvordan man kan prøve å unngå dem.

1.2 Kilder og metode

De primære rettskildene i oppgaven er EMK artikkel 3, straffeprosessloven³ (heretter strprl.) kapittel 14 og forskrift om bruk av politiarrest⁴ (heretter arrestforskriften). For å finne ut hvordan strprl. kapittel 14 og arrestforskriften forholder seg til EMK artikkel

---

¹ Torturovervåkningskomiteen ble opprettet etter European Convention for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment.

² Den europeiske menneskerettighetskonvensjon av 1950

³ Lov av 22. mai 1981 nr 25 om rettergangsordningen i straffesaker.

⁴ Forskrift av 30. juni 2006 om bruk av politiarrest.

3, må jeg klarlegge innholdet i bestemmelsene og se på hvordan de benyttes i praksis. Den naturlige forståelsen av lovtekstenes ordlyd er i den forbindelse av stor betydning. I sammenheng med ordlydstolkningen er forarbeider av stor interesse. Forarbeidene inneholder ikke bare bakgrunnen for primærkildene, som kan være av stor betydning for ordlydstolkningen, men også interessante drøftelser av problemstillinger som angår temaet i denne avhandlingen.

For å klarlegge innholdet i EMK artikkel 3 er praksis fra Den europeiske menneskerettighetsdomstol (heretter EMD), av stor verdi. Jeg vil derfor benytte meg en del av denne kilden for å definere anvendelsesområdets øvre og nedre grense, samt forholdet mellom vilkårene innad i bestemmelsen. Det å skille vilkårene fra hverandre er viktig når jeg skal vurdere de andre primærkildene i lys av EMK artikkel 3.

Høyesterettspraksis vil ha stor betydning for å identifisere anvendelsen av enkelte bestemmelser i praksis, og er i denne oppgaven spesielt relevant for redegjørelsen av fradrag for utholdt varetekt og krav på erstatning.

Jeg vil videre i stor grad benytte meg av juridisk teori og støtte meg til hva som tidligere er blitt sagt om emnene. Uttalelser fra sivilombudsmannen og torturovervåkningsorganisasjoner er også av stor interesse for denne problemstillingen. Disse uttalelsene er riktignok ikke rettslig bindende, men retningslinjene de inneholder skal etterstrebes. De har følgelig samme rettskildevekt som annen juridisk litteratur.

1.3 Begrepsavklaring

1.3.1 Politiarrest/glattcelle

Med politiarrest menes det rommet hvor den pågrepne eller innbrakte blir holdt inntil han enten overføres til fengsel eller løslates.⁵ Man skiller mellom arrestceller, som er

---

⁵ www.wikipedia.org/politiarrest.

noe innredet, og glattceller som inneholder kun et toalett og en madrass. Arrestcellene blir vanligvis benyttet ved straffeprosessuell pågripelse eller innbringelse etter politiloven⁶(heretter pl.) § 8, mens glattcellene som regel forbeholdes de som settes i drukkenskapsarrest etter pl. § 9. I det følgende vil jeg benytte begrepet ”politiarrest” som samlebetegnelse for arrestcellene og glattcellene.

En arrestcelle er av liten størrelse, som regel rundt 6-7 kvm, og er minimalt innredet. De fleste er utstyrt med en benk til å sove på, et toalett og en vask. Ved innsettelsen skal den som må tilbringe natten i politiets arrester få utdelt en rengjort madrass og tepper, ha mulighet til frisk luft hver dag, gis nødvendige toalettartikler og en dusj om dagen. Disse kravene hjemles i forskrift om bruk av politiarrest, og de vil bli gjort rede for lenger nede i teksten.

Innsettelse i politiets arrester forutsetter at en har blitt pågrepet eller innbrakt enten etter straffeprosesslovens regler i kapittel 14 eller politiloven §§ 8 og 9. Pågripelse etter straffeprosessloven gir vedkommende rettslig stilling som siktet.⁷

1.3.2 Isolasjon

Isolasjon er en restriksjonsmetode som er regulert i strprl. § 186 a, og innebærer at den arresterte blir satt i enecelle og utelukkes fra kommunisering med de andre innsatte. Dette kalles fullstendig isolasjon. Delvis isolering besluttet med hjemmel i strprl. § 186 og kan gå ut på at siktede ikke kan motta besøk, eller annen kommunikasjon med verden ute, eller at slikt bare kan skje under politikontrollerte forhold.⁸

Ved et opphold i politiarrest vil man sitte i et lite rom som er minimalt, om i det hele tatt, innredet og man har ikke mulighet til å omgås andre som er innsatt i arresten. Et opphold der vil følgelig ofte i praksis bli en frihetsberøvelse under isolasjon, til tross for at en slik restriksjon ikke er pålagt av en domstol.

---

⁶ Lov av 4. august 1995 nr. 53 om politiet

⁷ Jf. straffeprosessloven § 82.

⁸ Jebens, Menneskerettigheter i straffeprosessen s. 261 flg.

I Norge er isolasjon brukt i ganske stor utstrekning og det er dette forholdet CPT i sine rapporter har kritisert norske myndigheter skarpest for.

1.3.3 Varetekt

En person som er pågrepet etter strprl. §§ 171, 172 eller 173 andre ledd, kan begjæres fengslet med hjemmel i strprl. § 183. Således er ikke varetektsfengsling en del av reaksjonssystemet, men et tvangsmiddel brukt under etterforskning for å forhindre at den siktede for eksempel flykter, ødelegger bevis eller lignende.⁹ Det er derfor viktig å huske på at en person som sitter i varetekt ikke skal behandles som en straffedømt, og det skal dermed etterstrebtes å holde ham adskilt fra de som sitter inne på dom.¹⁰

En som er varetektsfengslet skal holdes i en ordinær fengselscelle. En slik celle kan sammenlignes med en liten hybel, der en har møbler, vask og tilgang til blant annet TV og lignende. I et ordinært fengsel vil det i tillegg være bedre tilgang til å kunne oppholde seg i friluft og der vil gjerne være et fengselsbibliotek eller andre muligheter for å sysselsette seg selv, og dermed få tiden til å gå. Dette står i motsetning til en celle man finner på en politistasjon, der en i stor grad vil være overlatt til egne tanker og ha liten mulighet for atspredelse.

Etter en fengslingskjennelse blir siktede overført fra politiarresten og over til et fengsel. Dette skal hovedsaklig skje innen 48 timer, jf. forskrift om bruk av politiarrest § 3-1.

1.3.4 Politi

Politiets hovedoppgaver er å etterforske mulige straffbare handlinger og å opprettholde den offentlige orden og sikkerhet, jf. politiloven (pl.) § 2. Dette deler det

---

⁹ Andenæs, Alminnelig strafferett s. 409

¹⁰ Jebens, Menneskerettigheter i straffeprosessen s. 253 flg.

norske politisystemet inn i to seksjoner som er underlagt forskjellige organ: Politiets ordens- og forvaltningsfunksjon er underlagt Justisdepartementet og politidirektoratet, og har sitt rettslige grunnlag i politiloven og den øvrige forvaltningsretten. Politiet som strafforfølgingsmyndighet og etterforskningstjeneste reguleres derimot av straffeprosessloven og er underlagt Riksadvokatens styre.¹¹ Denne inndelingen blir gjerne kalt "det tosporede system".

I det følgende vil begrepet "politiet" vise til ordens- og forvaltningsfunksjonen, mens politiet som strafforfølger blir kalt påtalemyndigheten.

1.3.5 Europarådets torturovervåkningskomité

Europarådets torturovervåkningskomité (CPT) er et overvåkningsorgan som er opprettet etter The European Convention for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment. Organets oppgave er å se til at beskyttelsen mot tortur etter internasjonale menneskerettighetskonvensjoner er effektivt. Dette arbeidet gjør CPT gjennom å avlegge stater tilsynsbesøk ved institusjoner som berører mennesker friheten, eksempelvis fengsler, politiarrester og psykiatriske institusjoner. Etterpå skriver komiteen en rapport om det de har avdekket og eventuelle forslag til forbedringer. På denne måten skal organet forsøke å avverge fremtidig tortur og mishandling.¹²

1.4 Avgrensning og den videre fremstilling.

Innsettelse i politiarrest kan gjøres på to grunnlag: enten i sammenheng med strafforfølgning eller som et ledd i politiets ordenstjeneste. Det sistnevnte tilfellet blir da et ledd i opprettholdelse av den offentlige ro og orden og vil følgelig ikke få straffeprosessuelle konsekvenser for den innbrakte. Slik administrativ frihetsberøvelse er regulert i pl. §§ 8 og 9. Regelen i § 8 omhandler innbringelse for å opprettholde den

---

¹¹ Auglend, Mæland og Røsandhaug, Politirett s. 38.

¹² Møse, Menneskerettigheter s. 154.

offentlige ro og orden, for identifisering eller som et ledd i etterforskningen og § 9 regulerer innsettelse i drukkenskapsarrest.¹³

Pågrepelse etter straffeprosessloven vil gi den pågrepne rettslig stilling som siktet, jf. strprl. § 82. Det er i hovedsak bruk av politiarrest i denne sammenhengen oppgaven vil dreie seg om videre. Likevel vil ordensmessig pågrepelse bli nevnt noen steder der det er hensiktsmessig, blant annet under punkt 3.4 om varetektsfradrag for sittediden i politiarrest.

Det har vært flere grunnlag for kritikk rundt bruken av politiarrest. Kritikken har blant annet vært rettet mot at barn under 18 år har sittet i politiarrest i stedet for å bli overlatt til barnevernet, at den frihetsberøvedes rettigheter (som for eksempel faste måltider, mulighet for hygienetiltak, varsling av pårørende m.m.) under arresten ikke blir tilstrekkelig ivaretatt og at sittediden i politiarrest etter fengslingskjennelse i enkelte tilfeller har vært urimelig lang. Alle disse omstendighetene reiser hver for seg interessante problemstillinger som kunne vært tatt opp i denne oppgaven. Jeg har imidlertid valgt å fokusere på oversittelse av fristen for overføring til fengsel etter en fengslingskjennelse. Den fengsledes rettigheter vil jeg likevel komme til å nevne i vurderingene under kapittel 5.

I fremstillingen videre tar jeg først for meg en sekvens som jeg har kalt "aktualitet og bakgrunn". Formålet med dette kapittelet er å sette rammene for den videre lesning og vise hvorfor problemstillingen er interessant. Deretter følger kapittelet "bruk av politiarrest". I dette kapittelet vil det bli gjort rede for de rettslige grunnlagene og praktisk anvendelse av reglene samt de grunnleggende hensynene som reguleringen bygger på og innskrenkes av. Jeg finner det hensiktsmessig å behandle denne delen av problemstillingen før presentasjonen av EMK artikkel 3, som drøftes under kapittel 4, fordi det er på denne bakgrunnen at artikkel 3 er relevant for avhandlingen.

---

¹³ Auglend, Mæland og Røsandhaug, Politirett s. 506 flg.

Kapittel 5 har jeg valgt å kalle "forholdet mellom EMK artikkel 3 og varetekt i politiarrest". Her vil jeg se på om det er avvik mellom reglene for glattcellebruk og våre konvensjonsmessige forpliktelser i EMK, både i innhold og i praktisk anvendelse.

I den nest siste delen av avhandlingen vil jeg gå inn på spørsmålet om erstatning for sittetid i politiarrest, før jeg avslutter med et kapittel der jeg vil tillate meg å få utløp for mine egne refleksjoner rundt problemstillingen.

2. Aktualitet og bakgrunn

2.1 Temaets aktualitet

Advokatforeningens årstale for 2010 hadde tittelen "Varetekt – rettsstatens akilleshæl". I innledningen til foredraget heter det at "[vi] vil sette søkelyset på regler og praksis for pågrep og politiarrest. Vi vil også peke på kritikkverdige sider ved dagens bruk av varetekt overfor barn". Advokatforeningen ville med dette fremheve en problemstilling som forsvarsadvokater må takle nærmest daglig: at deres klienter blir sittende i politiarrest i flere døgn etter at de skulle vært overført til varetektsfengsel.

Dette er likevel ikke første gang temaet har blitt tatt opp i den offentlige debatt. I 2005 skrev TV2 Nettavisen en artikkel med overskriften "Tøff tortur-kritikk mot Norge".¹⁴ Den 24.10.2010 var overskriften i den samme avisen: "Satt isolert 8 dager på glattcelle".¹⁵ "Varetektsverstingen Norge lærer andre land om varetekt" var tittelen på en artikkel i Aftenpostens nettutgave 22.02.10.¹⁶ Disse artiklene refererer alle til et problem som har vært aktuelt fra tidlig på 1990-tallet og frem til i dag: at varetektsfengslede personer blir sittende i politiarrest lenger enn regelverket gir anledning til.

---

¹⁴ www.pub.tv2.no/dyn-nettavisen/printversion/article.jsp?id=504467.

¹⁵ www.tv2.no/TV2/do/print.

¹⁶ www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article3530133.ece?service.

Sivilombudsmannen har flere ganger uttalt seg om dette problemet, sist den 14. mai 2010.¹⁷ Temaet i saken var at ombudsmannen hadde satt i gang en undersøkelse om sittediden i politiarrester i Norge. Hovedspørsmålet var om sittediden var i tråd med forskriften om bruk av politiarrest sitt krav om overføring innen 48 timer og om systemet for registrering av sittediden var tilfredsstillende i innhold og praktisering. Undersøkelsen avdekket et høyt antall fristbrudd, men grunnet dårlig registreringssystem var det vanskelig å si hvor lenge over fristen den enkelte arrestant satt. Riktignok kom det frem opplysninger om at de aller fleste på landsbasis ble overført til fengsel innen 3 dager, men at det likevel altfor ofte forekom personer som satt over en uke ”på kjennelse”.

I Sak 08/1775 fra Sivilombudsmannen blir det blant annet uttalt at

”[spredte] opplysninger fra ulikt hold om samlet oppholdstid for enkelte arrestanter gir grunn til bekymring. Tallene hentet fra kriminalomsorgens IT-system KOMPIS viser for eksempel at en innsatt var registrert med en samlet oppholdstid på over 10 dager. Det ble søkt om fengselsplass først etter 8 dager, heter det i en fotnote. (...) Politiets egne tall fra Oslo politidistrikt viser som nevnt at flere innsatte i løpet av 2008 hadde en oppholdstid på over en uke. Dette er uakseptabelt. I media har oppholdstiden i politiarrestene på nytt blitt viet oppmerksomhet den siste tiden. Jeg har også merket meg brevet fra advokathuset Feydt og Hamborgstrøm 19. januar 2010 til blant annet CPTs sekretariat og Justis- og politidepartementet med opplysninger om forholdene i Oslo. Hvis opplysningene i brevet er korrekte, gir situasjonen grunn til uro.”¹⁸

CPT har avlagt flere rapporter etter sine besøk i Norge om forholdene ved norske fengsler, politistasjoner og andre institusjoner som holder personer frihetsberøvet. I disse rapportene har norske myndigheter fått kritikk for blant annet sittediden i politiarrester, den utstrakte bruk av isolasjon under frihetsberøvelse og andre mindre forhold ved anstaltene. At Norge får kritikk fra internasjonale organisasjoner som skal overvåke de forskjellige staters myndighetspraksis i forhold til tortur, gjør det

---

¹⁷ Sak 2008/1775 (www.sivilombudsmannen.no).

¹⁸ Sak 2008/1775 (www.sivilombudsmannen.no)

interessant å se forholdene i politiarrester i lys av torturforbudet. Likevel har denne problemstillingen per i dag ikke vært behandlet i nevneverdig grad i juridisk teori.

2.2 Historikk

Før EMK og andre internasjonale konvensjoner om menneskerettigheter, måtte vi gå til Grunnloven¹⁹ for å finne bestemmelsene som satte skranker for myndighetsutøvelse ut fra hensynet til individets iboende ukrenkelighet. Grunnloven var imidlertid mangelfull og regulerte bare et fåtall av det vi i dag anser som de mest grunnleggende krav til menneskerettigheter. Blant annet mangler Grunnloven et vern om livet og fravær av tortur.²⁰

Det følger av Grl. § 96 at "ingen kan dømmes uden efter Lov, eller straffes uden efter Dom. Pinligt Forhør maa ikke finde Sted". Denne bestemmelsen er ment å skulle sikre borgernes rettssikkerhet og er uttrykket for legalitetsprinsippet i norsk lovgivning.²¹ Med at "[pinligt] forhør [ikke maa] finde Sted" menes at bruk av tortur for å fremkalle en tilståelse fra mistenkte er forbudt.²² Tortur under andre forhold falt imidlertid utenfor bestemmelsens anvendelsesområde og det ble følgelig ingen lovregel som beskyttet individet mot tortur og annen mishandling ved andre former for frihetsberøvelse, som politiarrest eller varetekt.²³

3. Bruk av politiarrest

3.1 Innledning

Når en person blir innbrakt av politiet, enten etter politiloven eller straffeprosessloven, blir vedkommende satt i en celle på politistasjonen. Politiloven regulerer adgangen til

---

¹⁹ Lov av 17. mai 1814 Grunnloven (Grl.)

²⁰ Andenæs, Fliflet, Statsforfatningen i Norge s. 26 flg.

²¹ Andenæs, Fliflet, Statsforfatningen i Norge s. 402

²² Andenæs, Fliflet, Statsforfatningen i Norge (10. utg) s. 403.

²³ Aall, Rettsstat og menneskerettigheter s. 26.

administrativ frihetsberøvelse, mens straffeprosessloven regulerer den straffeprosessuelle. Hvordan politiarrest skal gjennomføres i praksis etter pågripelse eller innbringelse er regulert i arrestforskriften som ble gitt i 2006 med hjemmel i strprl. § 183 første ledd fjerde punktum.

Å sette noen i arrest er et tvangsmiddel som politiet kan bruke på nærmere gitte vilkår, men som ved alle inngrep i en persons integritet, ligger det en interesseavveining av motstridende hensyn i bunn.²⁴ Nedenfor skal jeg redegjøre for hensynene som ligger bak dette inngrepet. Videre vil jeg presentere lovverket som regulerer frihetsberøvelse i forkant av en straffesak.

3.2 Grunnleggende hensyn ved bruk av politiarrest

3.2.1 Innledning

Etter strprl. § 170 a kan et tvangsmiddel "brukes bare når det er tilstrekkelig grunn til det. Tvangsmiddelet kan ikke brukes når det etter sakens art og forholdene ellers ville være et uforholdsmessig inngrep". Formålet med bestemmelsen er å sette en skranke for bruken av tvangsmidler. Vurderingen av om det foreligger et uforholdsmessig inngrep beror på en interesseavveining der sakens alvorlighet, graden av mistanke, hvor stor betydning det har for etterforskning og oppklaring av saken og hvor stor påkjenning det vil være for den som rammes av det er viktige momenter i vurderingen.²⁵

Innsettelse i politiarrest er et tvangsmiddel som omfattes av § 170 a sitt anvendelsesområde. I det følgende vil jeg gjøre rede for de mest tungtveiende hensynene i denne interesseavveiningen.

---

²⁴ Andenæs, Norsk straffeprosess s. 280.

²⁵ Andenæs, Norsk straffeprosess s. 280.

3.2.2 Hensynet til oppklaring og etterforskning

Uttrykk for dette grunnleggende hensynet finner vi i strprl. § 171 første ledd nr. 2 som hjemler pågrepelse (og fengsling, jf. § 184 andre ledd) dersom ”det er nærliggende fare for at han vil forspille bevis i saken, for eksempel ved å fjerne spor i saken eller påvirke vitner eller medskyldige”, forutsatt at grunnvilkåret i § 171 første ledd første setning er oppfylt.

Denne bestemmelsen gir grunnlag for å frihetsberøve en siktet under hensynet til etterforskning og oppklaring av saken. Dersom siktede skulle slippe ut og prøve å skjule sine spor, ville jobben for politiet blitt mye vanskeligere. Jo mer alvorlig kriminalitet det er tale om, jo mer vekt vil dette hensynet bli tillagt. Ved en omfattende narkotikavirksomhet, for eksempel, vil det jo være avgjørende for etterforskningen at den som sitter inne ikke blir gitt muligheten til å motarbeide politiet fra utsiden.

Videre vil faren for at vedkommende flykter eller prøver å unndra seg forfølgning hindre etterforskningen. Hensynet kommer altså også til uttrykk i strprl. § 171 første ledd nr. 1, som gir hjemmel for pågrepelse ved fluktfare.

3.2.3 Hensynet til den frihetsberøvede

Som nevnt ovenfor, vil det å sitte i politiets arrest i praksis bety at man sitter i isolasjon. Og ikke bare det, man sitter i isolasjon uten at dette er bestemt av en domstol og under vesentlig dårligere forhold enn en ville i et fengsel. Det har vært forsket mye på den psykiske virkningen fengslingsforholdene kan ha på den innsatte.

Et lengre opphold i politiarrest vil kunne oppleves som særdeles belastende for den det gjelder, og slik i mer graverende tilfeller kunne føre til varig psykisk skade på vedkommende. Det er derfor viktig å huske på at det å frarøve en person sin frihet uten at det foreligger dom på straffeskyld, er et svært alvorlig inngrep i hans integritet og må ikke skje uten at det foreligger en god grunn for det.

Følgelig må hensynet til den frihetsberøvede veie tungt i avgjørelsen av om det foreligger et "uforholdsmessig inngrep", jf. § 170 a.

3.2.4 Hensynet til den alminnelige rettsfølelse i samfunnet

Dersom man skulle sluppet ut en person som politiet (og gjerne en domstol) mener det er grunn til å holde bak lås og slå, vil det kunne støte den allmenne rettsfølelse i betydelig grad. Hvis alternativet til å holde en person som er mistenkt for å ha begått en forbrytelse er å slippe han ut igjen, vil mange av borgerne kunne føle seg utrygge og miste tilliten til rettssystemet.

At dette er et viktig hensyn er knesatt i strprl. § 172 som blant annet sier at "ved vurderingen det særlig legges vekt på om det er egnet til å støte allmennhetens rettsfølelse eller skape utrygghet dersom den mistenkte er på frifot". Inngrep etter denne bestemmelsen forutsetter at forbrytelsen vedkommende mistenkes for er av en meget grov art, jf. første ledd bokstav a og b.

3.2.5 Hensynet til fornærmede

I forholdsmessighetsvurderingen må også fornærmedes interesser bli tillagt vekt. Dette hensynet blir en slags videreføring av hensynet til den alminnelige rettsfølelse. Sterkest vil nok hensynet til fornærmede kanskje gjøre seg gjeldende i saker der vedkommende har krav på bistandsadvokat. Dette er saker som i all hovedsak dreier seg om særlig alvorlige forbrytelser mot et individ, som for eksempel grove sedelighetssaker, vold i nære relasjoner og tvangsekteskap.²⁶ I slike saker vil det klart føles som en trygghet for fornærmede at siktede ikke er ute på frifot og dermed har mulighet til å oppsøke ham/henne.

---

²⁶ Andenæs, Norsk straffeprosess s. 99.

3.3 Rettslig grunnlag bruk av politiarrest

3.3.1 Straffeprosessloven

Straffeprosesslovens kapittel 14 har overskriften "Pågrepelse og fengsling" og er en del av lovens fjerde del med tittelen "Tvangsmidlene".

Pågrepelse reguleres i strprl. §§ 171 – 173. Strprl. § 171 er hovedbestemmelsen som angir generelle vilkår for pågrepelse, § 172 er en særbestemmelse for pågrepelse ved grove forbrytelser og § 173 er en utvidet adgang til å pågripe "den som treffes på fersk gjerning og ikke avstår fra den straffbare virksomhet".²⁷

For å pågripe noen med hjemmel i strprl. § 171 er grunnvilkåret at vedkommende "med skjellig grunn [kan] mistenkes for en eller flere handlinger som etter loven kan medføre høyere straff enn fengsel i 6 måneder", jf. første ledd første punktum. Dette er inngangsvilkåret for adgang til pågrepelse, og det kreves videre at minst ett av fire vilkår må være oppfylt i tillegg: det må enten være unndragelsesfare (nr. 1), bevisforspillelsesfare (nr. 2), fare for at han begår nye straffbare forhold (nr. 3) eller at han begjærer det selv (nr. 4).²⁸

Dersom vilkårene etter strprl. § 171 ikke er oppfylt, kan man i enkelte tilfeller likevel pågripe en mistenkt med hjemmel i strprl. § 172.

Pågrepelse etter strprl. § 172 kan for det første skje hvis "noen mistenkes for en forbrytelse som kan medføre straff av fengsel i 10 år eller mer, eller forsøk på en slik forbrytelse", jf. første ledd bokstav a, og for det andre dersom mistanken gjelder "en forbrytelse mot straffeloven § 228 annet ledd annet straffalternativ jf. § 232, § 229 annet straffalternativ jf. § 232, eller § 229 tredje straffalternativ", jf. første ledd bokstav b.

---

²⁷ Andenæs, Norsk straffeprosess s. 283, 290 og 292.

²⁸ Andenæs, Norsk straffeprosess s. 286 flg.

Denne bestemmelsen rammer grovere lovbrudd som drap, grove sedelighetsforbrytelser og særlig alvorlig vinningskriminalitet. For pågrepelse og fengsling etter § 172 er det ikke et krav om at det må foreligge fare for flukt, bevisforspillelse eller unndragelse som etter § 171, men det er et desto strengere krav til grad av mistanke. Andre ledd bestemmer at det må "[foreligge] tilståelse eller andre forhold som i særlig grad styrker mistanken". Der mistankekravet etter § 171 er ordinær sannsynlighetsovervekt, krever altså § 172 en særlig kvalifisert grad av mistanke.²⁹

I tillegg krever pågrepelse etter § 172 en helhetsvurdering av de øvrige omstendigheten i saken. Det er ikke nok at vilkårene er oppfylt, som etter § 171, men det må foretas en totalvurdering basert på de konkrete forholdene, hensett til samfunnsmessige behov og rettshåndhevelsessensyn.³⁰

Strprl. § 173 regulerer pågrepelse av "[den] som treffes på fersk gjerning og ikke avstår fra den straffbare virksomhet". Pågrepelse kan her skje "uten hensyn til størrelsen av straffen". Det som kreves etter denne bestemmelsen er at personen blir oppdaget mens han holder på å utføre en straffbar handling, slik at det ikke er tvil om at det er han som er gjerningsmannen.

Det følger av § 183 at dersom påtalemyndigheten vil "beholde den pågrepne, må den snarest mulig og senest den tredje dagen etter pågripelsen fremstille ham for tingretten på det sted der fremstilling mest hensiktsmessig kan skje, med begjæring om fengsling". Påtalemyndigheten kan altså holde vedkommende i tre dager uten rettskjennelse.

Når siktede skal fremstilles for retten for varetektsfengsling, er vilkårene for å avsi kjennelse at de samme omstendigheter som hjemlet pågripelsen skal være til stede, jf.

---

²⁹ Andenæs, Norsk straffeprosess s. 290 flg.

³⁰ Andenæs, Norsk straffeprosess s. 292.

strprl. § 184 andre ledd jf § 171.³¹ I tillegg må retten vurdere om varetektsfengsling vil være et "uforholdsmessig inngrep", jf. strprl. § 170 a.

3.3.2 Forskrift for bruk av politiarrest

Forskrift for bruk av politiarrest ble opprettet den 30. juni 2006 med hjemmel i strprl. § 183 første ledd fjerde punktum. Opprettelsen ble gjort på bakgrunn av blant annet uttalelser fra sivilombudsmannen og CPT som en del av arbeidet med å bedre forholdene rundt politiarrest og hvordan dette best kan overvåkes.³² Forskriften gjelder både ved straffeprosessuell og administrativ frihetsberøvelse, jf. forskriftens § 1 som bestemmer at den kommer til anvendelse "uavhengig av hjemmelsgrunnlaget for oppholdet i arresten".

Forskriftens kapittel 2 omhandler de "[alminnelige] regler om forholdene i politiarrest". Dette kapittelet knesetter visse rettigheter som skal tilkomme den innsatte. Det skal blant annet vurderes om den innsatte har behov for medisinsk tilsyn (§ 2-3), han skal få underrette pårørende eller lignende (§ 2-4), ha utdelt madrass og teppe hvis han må bli i arresten over natten, ha tilgang til dusj og andre hygienetiltak og helst få oppholde seg litt i friluft hver dag (§§ 2-6 til 2-8). I tillegg skal det "føres arrestjournal over alle personer som er innbrakt eller satt i politiarrest" etter § 2-2.

Forskriftens § 3-1 regulerer overføring fra politiarrest til fengsel. Regelen er at "[den] innsatte skal overføres innen to døgn etter pågripelsen, med mindre dette av praktiske grunner ikke er mulig. Dersom overføring skjer senere, skal begrunnelsen nedtegnes i arrestjournalen." Det er denne forskriftsbestemmelsen som det synes mest mot i praksis. Hovedregelen er etter dette at den innsatte skal overføres til ordinært fengsel innen 48 timer etter at det er avsagt kjennelse på varetektsfengsling. Den blir riktignok overholdt i flertallet av tilfeller, men det er likevel mange som sitter i politiarresten lenger enn dette "på kjennelse".³³

---

³¹ Andenæs, Norsk straffeprosess s. 283.

³² NOU 2009: 12 Et ansvarlig politi s. 58.

³³ Sak 2008/1775 (www.sivilombudsmannen.no).

Regelen åpner for unntak dersom det "av praktiske grunner ikke er mulig" å overføre vedkommende til fengsel i løpet av 48 timer. I hovedsak har dette vært begrunnet ut fra at det rett og slett ikke er nok varetektsplasser å oppdrive og også at det er vanskelig å oppdrive plasser i rimelig avstand til politidistriktet.³⁴ Terskelen for å benytte seg av dette unntaket skulle i utgangspunktet være høy, men når situasjonen er slik blir unntaket tatt i bruk langt oftere enn det som var meningen.

Etter kapittel 4 i forskriften er det opprettet en tilsynsordning for arrestvirksomheten. Denne tilsynsordningen har som formål å sørge for at politiarrestene drives i samsvar med reglene og å utbedre kvaliteten av ordningen. Denne ordningen har blant annet sin bakgrunn i at Sivilombudsmannen har etterlyst et system som gjør det lettere å etterprøve om personer sitter lenger enn fristen skulle tilsi og hva som eventuelt er grunnen til det.

Arresttilsynet skal påse "at politiarrestene er i samsvar med gjeldende lover, forskrifter, retningslinjer og lokale instruksjoner, at overføring fra politiarrest til fengsel skjer i samsvar med nærmere angitte bestemmelser i forskriften, at politiarrestenes lokaler, utstyr mv. er i samsvar med gjeldende krav. Videre er det påkrevd at det utføres inspeksjoner av arrestene i henhold til gjeldende regelverk og instruksjoner, herunder journalføring, rapportering mv., at eventuell bruk av tvangsmidler skjer i henhold til regelverket og at politiarrestene har tilfredsstillende ordning for helsetjeneste i arrestene, herunder omfang, metode, journalføring mv".³⁵

Tilsynsordningen er delt inn i et lokalt og et sentralt tilsyn. Etter § 4-1 er det politimesteren som har ansvaret for at tilsyn og inspeksjoner av arrestlokalene blir foretatt og at arrestene driftes i samsvar med lovgivningen. Dette er den lokale delen av tilsynsordningen. Han skal opprette en tilsynsordning for sitt politidistrikt og rapportere årlig til tilsynsutvalget om hvordan tilstanden er der (§ 4-3). Tilsynsutvalget er det sentrale tilsynet og består av "politidirektoratet og lokal statsadvokat", jf. § 4-2.

---

³⁴ Dette opplyste Justisdepartementet sivilombudsmannen om. Sak 2008/1775 (www.sivilombudsmannen.no).

³⁵ NOU 2009:12 Et ansvarlig politi s. 59.

Dets oppgave er å sørge for at alt som foregår ved politiarrestene er i samsvar med de kravene som lovgivningen har satt. Dette arbeidet utføres gjennom rapportene som utvalget får tilsendt fra det lokale tilsyn, samt det å "gjennomføre inspeksjon (tilsynsbesøk) etter behov", jf. § 4-2. Tilsynsbesøket innledes ved at tilsynsutvalget kaller inn lokalt tilsyn til inspeksjonsbesøket. Før et slikt besøk tas det stikkprøver av arrestjournalen for å kontrollere at den føres tilfredsstillende. Under besøket skal alle forhold ved arresten sjekkes opp mot forskriften og kontrollere at forholdene er forsvarlige. Etterpå møter tilsynsutvalget det lokale tilsynet for å snakke om besøket og til slutt blir det utarbeidet en rapport som blir offentliggjort. Denne rapporten kan da videre brukes ved neste tilsynsbesøk for å se om eventuell kritikk har blitt tatt til følge.³⁶ Et av formålene med tilsynsordningen er således å finne ut hvordan politiarrestene driftes i praksis. Slik avdekkes styrker og svakheter på landsbasis, og på den måten kan man foreta de forbedringer som er nødvendig.³⁷

3.3.3. Personelle kompetanseregler

De personelle kompetansereglene gir uttrykk for hvem som har kompetanse til å treffe beslutning om pågrepelse og fengsling. Det følger av § 175 første ledd at primærkompetansen ligger til påtalemyndigheten og i praksis vil dette innebære påtalemyndigheten innenfor politiet.³⁸ Tidligere var det retten som hadde kompetanse til å beslutte pågrepelse. Dette ble endret fordi pågrepelse skjer på etterforskningsstadiet og siden det da er mye som fremdeles er uavklart ville retten uansett måttet stole på politiets vurderinger. Det ville blitt tungvint og upraktisk å måtte involvere retten på dette tidspunktet.³⁹

En polititjenestemann uten påtalemyndighet kan også beslutte pågrepelse etter strprl. § 176. I så tilfelle må det være "fare ved opphold". Det er det når gjerningsmannen blir oppdaget mens han utfører forbrytelsen. Etter strprl § 176 første ledd andre setning kan også den vanlige mannen i gata foreta en pågrepelse, forutsatt at "den mistenkte

---

³⁶ NOU 2009:12 Et ansvarlig politi s. 153.

³⁷ NOU 2009:12 Et ansvarlig politi s. 58.

³⁸ Se strprl. § 55.

³⁹ Andenæs, Norsk straffeprosess s. 294.

treffes eller forfølges på fersk gjerning eller på ferske spor”. Eksempelvis blir en veskenapper pågrepet av et årvåkent vitne.⁴⁰

Uansett hvem det er som beslutter pågripelsen, så er det likevel til syvende og sist påtalemyndigheten som skal ha det siste ordet. Det følger av strprl. § 179 som bestemmer at “[når] noen er pågrepet uten beslutning av retten eller påtalemyndigheten, skal spørsmålet om å opprettholde pågripelsen snarest mulig forelegges en av påtalemyndighetens tjenestemenn. Finner han at pågripelsen bør opprettholdes, skal han utferdige en skriftlig beslutning med slikt innhold som bestemt i § 175 første ledd”.⁴¹

Å beslutte fengsling er imidlertid opp til domstolene. Etter strprl. § 184 skal “[den] tingrett som den pågrepne fremstilles for, [avgjøre] ved kjennelse om han skal undergis varetektsfengsling”. Etter andre ledd siste setning, skal det “også gå frem av kjennelsen at fengslingen ikke er et uforholdsmessig inngrep”. At dette skal vurderes fremgår av strprl. § 170 a som bestemmer at tvangsmidler ikke skal innebære et uforholdsmessig inngrep.⁴²

Det fremgår videre etter § 185 første ledd at dersom retten beslutter “å fengsle den siktede, fastsetter den samtidig en bestemt tidsfrist for fengslingen, når ikke hovedforhandlingen ikke allerede er påbegynt. Fristen skal være så kort som mulig og må ikke overstige fire uker. Den kan forlenges ved kjennelse med inntil fire uker av gangen. Dersom etterforskningens art eller andre særlige omstendigheter tilsier at fornyet prøving etter fire uker vil være uten betydning, kan retten sette en lengre frist. Er hovedforhandling påbegynt når siktede blir fengslet eller når fengslingsfristen løper ut, kan siktede holdes fengslet inntil dom er avsagt”.

---

⁴⁰ Andenæs, Norsk straffeprosess s. 295.

⁴¹ Andenæs, Norsk straffeprosess s. 294.

⁴² Andenæs, Norsk straffeprosess s. 299.

Denne fristen på fire uker er gitt fordi varetektsfengsling er en så stor påkjenning for siktede og det derfor er viktig at grunnlaget for fengslingen blir kontrollert med jevne mellomrom.⁴³

Siste ledd i § 185 bestemmer at hvis "[retten finner] på noe tidspunkt at etterforskningen ikke fremmes med tilstrekkelig hurtighet, og at fortsatt varetekt ikke er rimelig, skal retten løslate siktede". Grunnen til dette er at man ville gi domstolen en viss kontroll med at etterforskningen gjøres effektivt.

Denne domstolskontrollen skal sørge for at siktede ikke behøver å sitte fengslet lenger enn strengt nødvendig.

3.4 Varetektsfradrag som følge av politiarrest

Av alle landets innsatte vil ca én femtedel til enhver tid være varetektsfengslet. Som nevnt ovenfor i punkt 1.3.3 er ikke varetektsfengsling en del av reaksjonssystemet, men et tvangsmiddel brukt under etterforskning av en mulig straffbar handling.⁴⁴ Fordi varetektsfengsling er brukt i stor utstrekning i dette landet, så vil det likevel indirekte ha en pønalt effekt ved at mange domfelte vil ha sonet hele eller deler av straffen sin i forkant av dommen.⁴⁵ Derfor finnes det en bestemmelse i strl. § 60 som omhandler fradrag i straffutmålingen som kompensasjon for utholdt varetekt.

Det følger av strl. § 60 første ledd at "[har] den dømte vært undergitt frihetsberøvelse i anledning saken, skal dommen inneholde bestemmelse om at hele denne tid skal bringes til fradrag i straffen, slik at denne endog kan anses som utholdt i sin helhet. Har frihetsberøvelsen skjedd i fullstendig isolasjon, skal det gis ytterligere fradrag som svarer til én dag for hvert påbegynte tidsrom av 2 døgn som den dømte har vært underlagt fullstendig isolasjon".

---

⁴³ Andenæs, Norsk straffeprosess s. 302.

⁴⁴ Andenæs, Alminnelig strafferett s. 409.

⁴⁵ Andenæs, Alminnelig strafferett s. 409.

Vilkåret for å få varetektsfradrag etter strl. § 60 er at den domfelte må ha "vært undergitt en frihetsberøvelse i anledning saken". Ordlyden tilsier at vedkommende må ha vært pålagt en frihetsinnkrenkning som har tilknytning til de forhold som han ble domfelt for. Tiden som vedkommende har vært undergitt en pålagt frihetsrestriksjon skal så trekkes fra den utmålte straffen.⁴⁶ I forarbeidene til bestemmelsen er det uttalt at formuleringen "vært undergitt en frihetsberøvelse i anledning saken" presiserer at det ikke bare er varetektsfengsling som gir rett til fradrag, men alle slags ufrivillige frihetsrestriksjoner i forbindelse med straffesaken.⁴⁷ Det er på det rene at det ikke bare er varetektsfengsling som omfattes av bestemmelsen. Også tid utholdt i politiarrest kommer klart innenfor anvendelsesområdet til bestemmelsen og "taksameteret" begynner å gå i det en blir pågrepet av politiet. Hvis domfelte har vært underlagt en slik frihetsberøvelse, følger det videre av § 60 at "hele denne tid skal bringes til fradrag i straffen". Tiden skal beregnes slik at en del av et døgn tilsvarer et helt døgn. Det vil si at dersom en person pågripes mandag kveld klokken 22.00 og satt fri klokken 02.00 tirsdag natt, skal han ha to hele dager i varetektsfradrag.⁴⁸

§ 60 første ledd andre setning bestemmer at dersom "frihetsberøvelsen [har] skjedd i fullstendig isolasjon, skal det gis ytterligere fradrag som svarer til én dag for hvert påbegynte tidsrom av 2 døgn som den dømte har vært underlagt fullstendig isolasjon". "[F]ullstendig isolasjon" er en restriksjon som kan ilegges med hjemmel i strprl. § 186 a, og innebærer at den innsatte er helt avskåret fra felleskap med de andre innsatte.⁴⁹ Det følger av forarbeidene at tid utholdt i politiarrest ofte i praksis vil innebære at personen blir holdt i fullstendig isolasjon, og at det også i slike tilfeller vil være aktuelt med ekstra fradrag som bestemt i § 60 første ledd andre punktum.⁵⁰ Ved innsettelse i politiarrest vil følgelig varetektsfradraget bli minimum to døgn.⁵¹

En slik praktisering av bestemmelsen er fulgt opp i praksis. I Rt. 2005 s. 1718 var forholdet at en kvinne etter to grove tilfeller av legemsfornærmelse, i tillegg til vold

---

⁴⁶ Andenæs, Alminnelig strafferett s. 453.

⁴⁷ Andenæs, Alminnelig strafferett s. 453.

⁴⁸ Rt. 1980 s. 1488 og 1983 s. 1111.

⁴⁹ Elden, Varetektsfradrag ved innsettelse i politiarrest.

⁵⁰ Ot.prp. nr. 66 (2001-2002) s. 130.

⁵¹ Elden, Varetektsfradrag ved innsettelse i politiarrest.

mot politimann og promillekjøring med 2.14 i promille, var blitt satt i politiarrest i til sammen tre og en halv time. Hun var i tillegg til dette blitt ansett som såpass oppfarende og aggressiv av politiet at de mente det tilrådelig at hun ble holdt adskilt fra et eventuelt fellesskap med andre. Dette var imidlertid midt på natten, et tidspunkt der hun uansett ikke ville hatt kontakt med andre. Kvinnen ble dømt til 60 dagers fengsel og en bot, med varetektsfradrag på én dag. Hun anket dommen med påstand om 2 dager i varetektsfradrag da frihetsberøvelsen var tilbrakt under isolasjon og fikk medhold. Dommen var avsagt under dissens 4-1.

Mindretallet, ved dommer Matningsdal, var uenig i at oppholdet i arresten skulle gi fradrag på grunn av isolasjon. Han mente for det første at de generelle uttalelsene i forarbeidene måtte forstås slik at det var de varetektsinnsattes situasjon de tok sikte på. Han uttalte videre:

”Det er også vanskelig å se at de hensyn som begrunnet regelen – den økte psykiske belastningen – kan begrunne isolasjonsfradrag ved få minutters opphold i politiarrest. Ved en del pågripelser vil dessuten den pågripnes egen atferd etter pågripelsen medføre at vedkommende i en kortere periode plasseres i politiarrest for å roe seg ned. Jeg kan ikke se at den som motsetter seg en pågripelse, og dermed for en kortere periode plasseres i politiarrest, skal få større fradrag i straffen enn den som lydlig etterkommer pågripelsen, men beholdes pågrepet i lang tid. As opptreden er illustrerende i så måte. Det vises til tingrettens beskrivelse hvor det fremgår at hun ble tatt med til lensmannskontoret og satt i glattcelle fordi hun var ”meget oppfarende og aggressiv”.”

Med et resonnement som mindretallet i denne dommen, ville resultatet blitt det som nå er regelen i straffeloven 2005⁵² (heretter strl. 2005) § 83. Etter denne bestemmelsens andre ledd skal ”det gis 1 dag fradrag for antallet påbegynte døgn frihetsberøvelsen har vart utover 4 timer regnet fra tidspunktet for pågripelsen. Ved frihetsberøvelse i fullstendig isolasjon utover 4 timer skal det gis ytterligere fradrag

---

⁵² 20. mai 2005 nr. 28 Lov om straff

som svarer til 1 dag for hvert påbegynte tidsrom av 2 døgn som dømte har vært underlagt fullstendig isolasjon”.

Etter strl. 2005 § 83 ville denne saken fått motsatt utfall ettersom denne bestemmelsen først gir varetektsfradrag etter at vedkommende har vært frihetsberøvet i mer enn fire timer. Fristen regnes fra pågripelsestidspunktet, men rettigheten utløses ikke før personen har vært berøvet sin frihet i mer enn fire timer. I den ovennevnte saken var kvinnen frihetsberøvet i tre og en halv time, og ville etter den nye bestemmelsen ikke fått varetektsfradrag i det hele tatt.

Verken strl. § 60 eller strl. 2005 § 83 omfatter administrativ frihetsberøvelse. Innbringelse etter politiloven vil således ikke gi varetektsfradrag. Dersom vedkommende under en slik innbringelse skulle bli siktet, ville det nok imidlertid være hensiktsmessig å regne tidspunktet for frihetsberøvelsen fra innbringelsen.⁵³

Gjeldende rett per i dag er fremdeles at man får isolasjonsfradrag for hver time utholdt i politiarrest dersom frihetsberøvelsen i realiteten foregår under fullstendig isolasjon. Det er altså det reelle forholdet som legges til grunn, ikke at det formelt har blitt ilagt restriksjon etter strprl. § 186 a. Regelen om at fradrag ikke inntreer før etter fire timer i arrest, vil ikke gjelde før den nye straffeloven trer i kraft.

---

⁵³ Matningsdal, Lovkommentar til strl. § 60 og strl. 2005 § 83 (www.rettsdata.no).

4. EMK artikkel 3

4.1 Innledning

Da EMK ble undertegnet og ratifisert av Norge i 1957, fikk vi lovfestet et absolutt forbud mot "tortur [og] umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff" i konvensjonens artikkel 3. Forbudet omfatter tre former for mishandling: "tortur", som er mest alvorlig, "umenneskelig (...) behandling eller straff" som er litt mildere og "nedverdiggende behandling eller straff" som er det minst graverende av de tre alternativene.⁵⁴ Spørsmålet om det foreligger krenkelse av disse vilkårene beror, etter EMDs praksis, på en helhetsvurdering der inngangsvilkåret er at det må foreligge et inngrep som må være av en viss intensitet. Dersom inngrepet er sterkt nok, er det graden av intensitet som avgjør hvilket av alternativene i artikkel 3 som kommer til anvendelse.⁵⁵ Vernet i artikkel 3 rekker likevel ikke lenger enn den smerte og ydmykelse som er en naturlig følge av lovlig frihetsberøvelse og straff.⁵⁶

Selv om EMK artikkel 5 garanterer borgerne vern mot vilkårlig frihetsberøvelse fra staten, gir bestemmelsen ikke beskyttelse ved fangebehandling og de øvrige forholdene under frihetsberøvelsen. Dette faller utenfor artikkel 5 sitt virkeområde. På denne måten vil artikkel 3 innebære en selvstendig beskyttelse mot tortur og annen mishandling under fangenskap.⁵⁷

I dette kapittelet skal jeg gjøre rede for innholdet i artikkel 3, og på den måten klarlegge yttergrensene for anvendelsesområdet og forholdet mellom vilkårene.

---

⁵⁴ Kjølbros, Den Europæiske Menneskerettighedskonvensjon for Praktikere s. 201.

⁵⁵ Jebens, Menneskerettigheter i straffeprosessen s. 246.

⁵⁶ Aall, Rettergang og menneskerettigheter s. 160.

⁵⁷ Møse, Menneskerettigheter s. 217.

4.2 Forbudet mot "tortur"

EMK inneholder ingen definisjon av begrepet "tortur", verken i artikkel 3 eller i noen av tilleggsprotokollene. Det er imidlertid allment akseptert at definisjonen som FNs torturkonvensjon⁵⁸ oppstiller i artikkel 1 har generell gyldighet. Her er tortur definert som:

"any act by which severe pain or suffering, whether physical or mental, is intentionally inflicted on a person for such purposes as obtaining from him or a third person information or a confession, punishing him for an act he or a third person has committed or is suspected of having committed, or intimidating or coercing him or a third person, or for any reason based on discrimination of any kind, when such pain or suffering is inflicted by or at the investigation of or with the consent or acquiescence of a public official or other person acting in an official capacity. It does not include pain or suffering arising only from, inherent in or identical to lawful sanctions".⁵⁹

Fra denne definisjonen kan man utlede fire vilkår. Det første er at offeret må ha vært påført sterk fysisk eller psykisk smerte eller lidelse ("*severe pain or suffering, whether physical or mental*"). Dette må ha vært gjort med forsett ("*intentionally*"). Det tredje vilkåret er at mishandlingen må ha hatt et bestemt formål ("*for such purposes*") og videre må handlingen bygge på en avgjørelse fra offentlig myndighet ("*public official or other person acting in an official capacity*").⁶⁰

Når man ser på rettspraksis fra EMD ser man en klar tendens i tolkningen av begrepet "tortur". Mishandlingen må forsettelig ha forårsaket en kvalifisert form for lidelse, der en viss form for fysisk smerte ikke er nok. Terskelen for å nå opp til tortur-alternativet i EMK artikkel 3 er altså veldig høy.⁶¹

---

⁵⁸ FNs torturkonvensjon av 1984

⁵⁹ Aall, Rettsstat og menneskerettigheter s. 150.

⁶⁰ Kjølbro, Den Europæiske Menneskerettighedskonvensjon for Praktikere s. 204.

⁶¹ Reid, A Practitioner's Guide to the European Convention on Human Rights s. 574.

4.3 Forbudet mot "umenneskelig ... behandling eller straff"

Begrepet "umenneskelig ... behandling eller straff" er heller ikke definert i konvensjonen, men innholdet er blitt klargjort i EMDs praksis. Felles for dommene som har omhandlet begrepet er at de taler om en behandling eller "tiltak som fører til en urettmessig og sterk fysisk eller psykisk lidelse".⁶² Ved anvendelsen av vilkåret har EMD lagt vekt på at det her er tale om en konkret vurdering ut fra alle forholdene i saken. Relevante momenter vil kunne være forholdets art, varighet, virkning på offeret og i enkelte tilfeller også personlige forhold ved offeret, som alder, legning, helsetilstand, mv.⁶³ Det skal likevel mye til for at EMD vil karakterisere et forhold som "umenneskelig", det må være tale om en type mishandling som forutsetter "a minimum level of severity".⁶⁴

For å være "umenneskelig" må altså et inngrep påføre offeret en lidelse, enten fysisk eller mentalt, der minimumsnivået vurderes ut fra en helhetsvurdering i det enkelte tilfellet av hvordan offeret opplever behandlingen.

4.4 Forbudet mot "nedverdiggende behandling eller straff"

"[Nedverdiggende] behandling eller straff" er inngrep som oppleves som ydmykende for offeret overfor andre, som tvinger ham til å handle mot sin vilje eller samvittighet eller som kan fremkalle følelse av frykt og mindreverdighet. Det er således formålet med inngrepet og resultatet av det som står i fokus. Det kreves imidlertid at inngrepet er temmelig intensivt før det kan karakteriseres som "nedverdiggende".⁶⁵

I saken Tyrer v. Storbritannia fastslo EMD at for at en straff skal være "nedverdiggende", må det foreligge en ydmykelse - "humiliation or debasement"- som må nå et visst nivå, og i alle fall være en annen enn den ydmykelse som er en naturlig del av vanlig straff

---

⁶² Ot.prp. nr. 5 (2000-2001) s. 13.

⁶³ Møse/Aall/Nordeide, Lovkommentar til EMK artikkel 3 (www.rettsdata.no).

⁶⁴ Reid, A Practitioner's Guide to the European Convention on Human Rights s. 577, med videre henvisninger.

⁶⁵ Ot.prp. nr. 5 (2000-2001) s. 13.

eller rettergang. Vurderingen blir konkret -"relative"- og beror på alle omstendigheter i saken, særlig straffens art og sammenheng og måten det blir utført på -"all circumstances of the case and, in particular, on the nature and the context of the punishment itself and the manner and method of the execution".⁶⁶

Det er videre relevant for vurderingen om formålet var å ydmyke og nedverdige og om den har hatt til følge å påvirke offerets personlighet på en negativ måte i strid med artikkel 3. Hensikt er likevel ikke et absolutt krav for å karakterisere et forhold som "nedverdige".⁶⁷ I saken om Peers v. Hellas fra 2001 var ikke formålet med soningsforholdene å ydmyke de innsatte, men EMD kom likevel til at klager hadde utholdt frihetsberøvelse under "nedverdige" forhold. Han og en medinnsatt måtte dele en celle som var uten vindu og ventilasjon, og de to måtte gjøre sitt fornødne i den andres påsyn. Dette var ydmykende og i strid med artikkel 3.⁶⁸

I Nord Irland v. Storbritannia-dommen ble det ikke bare konstatert krenkelse av artikkel 3 fordi det var behandlingen var "umenneskelig", men også fordi den var "nedverdige". EMD uttalte at inngrepet måtte også sees på som "nedverdige" da "den skapte en følelse av frykt, engstelse og underlegenhet, som ydmyket ofrene".⁶⁹

Om en behandling er "nedverdige" beror således også på en konkret vurdering, der det avgjørende er om omstendighetene etter sin art har en negativ påvirkning på offeret på en ydmykende måte.⁷⁰

4.5 Forholdet til norsk rett

At den norske stat skal sikre innbyggernes menneskerettigheter er grunnlovsfestet i § 110 c, som fastslår at " [det] paaligger Statens Myndigheter at respektere og sikre

---

⁶⁶ Reid, A Practitioner's Guide to the European Convention on Human Rights s. 577.

⁶⁷ Kjølbro, Den Europæiske Menneskerettighedskonvensjon for Praktikere s. 202.

⁶⁸ Møse, Menneskerettigheter s. 219.

⁶⁹ Møse, Menneskerettigheter s. 209.

⁷⁰ Møse, Menneskerettigheter s. 209.

Menneskerettighetene”.⁷¹ Ved vedtakelsen av menneskerettsloven⁷² (heretter mnskrl.) i 1999 ble internasjonale menneskerettighetskonvensjoner gjort til en del av norsk rett, og stiller dermed ytterligere krav til lovgivningen og annen myndighetsutøvelse her i landet.⁷³

Det følger av mnskrl. § 3 at “[bestemmelsene] i konvensjoner og protokoller som er nevnt i § 2 skal ved motstrid gå foran bestemmelser i annen lovgivning”. Ordlyden tilsier at dersom en norsk lovregel skulle stride mot EMK, medfører mnskrl. § 3 at domstolene uten videre må dømme i samsvar med konvensjonsbestemmelsen selv om det ville bety at norsk lov og praksis ble tilsidesatt.

Om hvordan norske domstoler skal forholde seg til EMK uttalte Høyesterett i Rt. 2005 s. 833 at:

”Norske domstoler må således forholde seg til konvensjonsteksten, alminnelige formålsbetraktninger og EMDs avgjørelser. Det er likevel i første rekke EMD som skal utvikle konvensjonen. Og dersom det er tvil om forståelsen, må norske domstoler ved avveiningen av ulike interesser eller verdier kunne trekke inn verdiprioriteringer som ligger til grunn for norsk lovgivning og rettsoppfatning”⁷⁴

Det er imidlertid ikke ofte at det kommer opp spørsmål om norsk lov strider mot våre folkerettslige prinsipper. Under enhver omstendighet er det oppstilt en presumpsjon om at norsk lovgivning til enhver tid er i samsvar med våre folkerettslige forpliktelser. Dette prinsippet medfører blant annet at dersom en lovtekst har flere tolkningsalternativer, der et eller flere vil medføre motstrid mellom norsk rett og folkeretten, skal man velge det tolkningsalternativet som best korresponderer med våre folkerettslige forpliktelser.⁷⁵

---

⁷¹ Andenæs/Fliflet, Statsforfatningen i Norge s. 375

⁷² Lov av 21. mai 1999 nr. 30 Menneskerettsloven.

⁷³ Andenæs/Fliflet, Statsforfatningen i Norge s. 27.

⁷⁴ Møse/Aall/Nordeide, lovkommentar til mnskrl. § 3 (www.retsdata.no).

⁷⁵ Ruud/Ufstein, Innføring i folkerett s. 64

I tillegg har man i mange lover en bestemmelse med en formulering av typen: "gjelder med de begrensningene som følger av overenskomst med fremmed stat eller av folkeretten for øvrig".⁷⁶ Formuleringer som dette skal helgardere oss mot de tilfeller en lovbestemmelse kan tolkes dit hen å være i strid med de forpliktelser Norge har påtatt seg overfor verdenssamfunnet.

5. Forholdet mellom EMK artikkel 3 og varetekt i politiarrest

I dette kapittelet vil jeg vurdere de foregående rettslige grunnlagene mot hverandre, og spørsmålet i det følgende blir da om varetekt utholdt i politiarrest er i strid med forbudet i EMK artikkel 3. Jeg vil vurdere om reguleringen av politiarrest er i samsvar med artikkel 3, både i innhold og praktisering og i tilfelle hvilke tiltak man kan iverksette for å forhindre eventuelle avvik.

Det er ikke lett, og heller ikke særlig lurt, å påstå bastant at innholdet i gjeldende rett rundt politiarrest strider mot et folkerettslig forbud mot tortur og annen mishandling. Myndighetene vil hele tiden sørge for at norsk lovverk er i samsvar med våre folkerettslige forpliktelser, og det har heller ikke blitt satt på dagsorden utenfra at norsk regelverk legger til rette for "tortur eller nedverdiggende og umenneskelig behandling eller straff". Etersom CPT har besøkt Norge flere ganger for å sjekke ut forholdene her i landet, og ikke avdekket lovverk som strider mot torturforbudet, er det ingen grunn til å betvile dette. Min påstand blir således at innholdet i reglene rundt bruk av politiarrest er i overensstemmelse med EMK artikkel 3. Når det gjelder omstendighetene rundt praktiseringen av disse reglene vil realiteten imidlertid kunne forholde seg noe annerledes.

CPT etterlyste i en av sine rapporter en regulering av praktiseringen av bruk av politiarrest, og i kjølvannet av dette ble arrestforskriften utarbeidet. Som nevnt ovenfor, inneholder forskriften regler for gjennomføring og kontroll av politiarrest.⁷⁷

---

⁷⁶ Alminnelig borgerlig straffelov § 1 andre ledd.

⁷⁷ Se punkt 3.3.2.

Sivilombudsmannen uttalte at "[det] er ... grunn til å fremheve at så vidt betydelige oversittelser av overføringsfristen vil kunne fremstå som problematiske i forhold til Norges menneskerettslige forpliktelser".⁷⁸ Dette utsagnet hadde sin bakgrunn i at det ved sivilombudsmannens undersøkelse av sittediden i politiarrester rundt om i landet, ble avdekket at maksimal sittedid ved enkelte distrikt var henholdsvis 15 (Oslo), 8 (Bergen) og 6-7 dager.⁷⁹ I tillegg til dette er det i de første tre kvartalene av 2010 registrert 1228 "oversittelsesdøgn" i norske arrester.⁸⁰ Selv om gjennomsnittet på landsbasis alltid har ligget godt innenfor todøgnsfristen, er dette urovekkende høye tall og uholdbart med tanke på at det dreier seg om rettssikkerheten til det enkelte individet som er plassert i arrest.

Som beskrevet ovenfor vil "tortur", noe forenklet, innebære en sterk grad av lidelse som er forsettelig påført av myndighetspersoner med et bestemt formål, som regel for å fremkalle en tilståelse eller lignende. I norske arrester er det ingen holdepunkter for å tro at det forekommer slik behandling. Det ubehaget, eventuelt den lidelsen, som en innsatt måtte oppleve i politiets arrester kan verken beskrives som forsettelig eller gjort med den bakenforliggende intensjon som vilkåret forutsetter. Dessuten vil nok heller ikke graden av lidelse som i de enkelte tilfeller kan oppleves innenfor politiarrestens vegger, nå opp til den høye terskelen som konvensjonspraksis har satt for vilkåret.

Spørsmålet blir da om lang sittedid i politiarrest etter fengslingskjennelse er "nedverdiggende behandling".

"[N]edverdiggende behandling" beskrives som nevnt i punkt 4.4 som tilfeller der man påfører offeret en følelse av frykt, ydmykelse eller underdanighet, eller tvinger ham til å handle mot sin samvittighet og vilje, og i utgangspunktet at handlemåten har hatt dette til formål. Det er ikke noe grunnlag for å påstå at innsatte i norske politiarrester blir mishandlet med det mål for øyet å ydmyke eller skremme vedkommende, og

---

⁷⁸ Sak 2007/1097 (www.sivilombudsmannen.no).

⁷⁹ Statistikk hentet fra 1. juli 2006 til 1. juli 2007. Sak 2007/1097 (www.sivilombudsmannen.no).

⁸⁰ Tall innhentet fra Oslo politidistrikt, gjennom Advokatforeningen. Se årstalen 2010 *Varetekt – rettsstatens akilleshæl*.

forholdene i politiarrestene kan dermed heller ikke karakteriseres som "nedverdiggende".

Problemstillingen i det følgende blir da om forholdene i politiarrest i enkelte tilfeller kan kalles for "umenneskelig (...) behandling eller straff".

I saken om Kröcher og Möller v. Sveits ble forholdene under varetektsfengsling av to vest-tyske terrorister godtatt av Domstolen under tvil. I denne saken ble klagerne undergitt fullstendig isolasjon og konstant kameraovervåkning i egne celler. Der var ingen naturlig lyskilde, da vinduene var tildekket, og cellen var kunstig belyst hele døgnet. De innsatte hadde ikke kontakt med noen, inkludert hverandre, og all form for påvirkning utenfra var forbudt. Dette varte en måned, før tiltakene ble mildere. Under hensyn til at tiltakene var iverksatt for å hindre terrorisme, godtok EMD behandlingen også for den første måneden av varetekten.

Hvis vi overfører dette til denne oppgavens problemstilling, kan man tenke seg et tilfelle der en person har sittet i politiarrest "på kjennelse" i nærmere en måned for å, eksempelvis, ha vært med på et stort og oppsiktsvekkende ran i en av Norges større byer. I politiarresten sitter vedkommende på en celle som er på kanskje sju kvadratmeter, utstyrt med en provisorisk seng, et toalett og hvis han er heldig, en vask. Han vil være under konstant videoovervåkning, og på grunn av dette aldri få det helt mørkt inne på cellen. Slett ikke alle arrestceller har vindu, så tilgang på naturlig lys får han heller ikke. Fordi det er praktisk vanskelig, er det liten mulighet for å få noe særlig opphold utendørs. Gulv, vegger og tak i denne cellen er i tillegg gjerne av betong. Dette medfører at lyden av alt man foretar seg innenfor disse veggene, vil komme tilbake i et tungt ekko. Så er han gjerne også ilagt brev- og besøksforbud, og fellesskap med de andre som er innsatt i politiarrest er ikke aktuelt fordi politistasjoner ikke har noe oppholdsrom til slike formål. Det eneste man har å få dagene til å gå på, er å tenke. Tenke på grunnen til at man sitter der, på familie og venner på utsiden og hva de tenker om han nå, om man fortsatt har en jobb å gå til hvis vedkommende var i arbeid, og på hvilken retning livet skal ta nå. Når man sitter lenge under slike forhold

og bare tenker, er det lett å tenke seg ned i en dyp depresjon.⁸¹ Og det kan igjen kanskje bli "severe ... mental suffering".⁸²

Dette tenkte eksempelet er ganske likt forholdene som ble utholdt i Kröcher og Möller-saken, og ikke så veldig langt fra det realiteten kan være i norske arrester for noen. Hovedforskjellen er at siktede i eksempelet ikke er mistenkt for terrorisme. Han er riktignok siktet for en svært alvorlig forbrytelse og hensynet til oppklaring og etterforskning veier tungt i vektskålen, men han er ikke mistenkt for en kriminell handling som kan ramme hele verdenssamfunnet og går på tvers av landegrenser. Siden Kröcher og Möller-saken var et tvilstilfelle ville kanskje denne nyansen kunne ført til et annet resultat, nemlig krenkelse av forbudet mot "umenneskelig (...) behandling".

Som nevnt under punkt 4.2 vil spørsmålet om et inngrep er "umenneskelig" i alle tilfelle bero på en helhetsvurdering i den enkelte sak ut fra de konkrete omstendigheter. Etter dommen Nord Irland v. Storbritannia kan flere forhold som ikke i seg selv er tilstrekkelig, samlet sett representere en krenkelse av artikkel 3.⁸³ I denne saken var forholdet at irske terrormistenkte var tatt til fange av britiske styrker, som brukte en rekke avhørsmetoder på dem. Disse metodene inkluderte å stå på tå mot en vegg med armene over hodet, konstant støy, mørke hetter over hodet når de ikke var i avhør og begrenset tilgang på søvn, mat og drikke. Isolert sett representerte ikke disse metodene en krenkelse av artikkel 3, men ettersom de ble brukt i fellesskap medførte de en så sterk grad av både fysisk og psykisk lidelse at det ble sett på som "umenneskelig" behandling.⁸⁴

Forhold som den innsatte kan måtte utholde vil typisk være som beskrevet under den tenkte saken ovenfor: liten og minimalt innredet celle, begrenset mulighet for besøk av nære, begrenset utsyn og tilgang til å oppholde seg i friluft. Isolasjon fra fellesskap med

---

⁸¹ Beskrivelsen er basert på mine egne erfaringer ved besøk hos Sunnmøre politidistrikt og Hordaland politidistrikt.

⁸² Nord Irland v. Storbritannia

⁸³ Reid, A Practitioner's Guide to the European Convention on Human Rights s. 574.

⁸⁴ Aall, Rettsstat og menneskerettigheter s. 155.

de andre innsatte, og dårlig, hvis noen, tilgang på TV, aviser eller radio og lignende. For enkelte kan det kanskje skje at man heller ikke får mulighet til å dusje eller vaske seg så ofte som det følger av retningslinjene, hvis vedkommende befinner seg på en stor politistasjon og alle arrestcellene er i bruk. På grunn av konstante overvåkningskamera, vil det alltid måtte være på noe kunstig belysning, man har gjerne ikke kontroll over ventilasjon og varme og nattesøvnen blir som oftest forstyrres av belysning og støy som følger med inspeksjon av egen celle og nabocellene. Isolert sett vil disse elementene langt fra representere en krenkelse, men samlet sett og i kombinasjon med en lengre oversittelse av todøgnsfristen i arrestforskriften § 3-1, kan det i enkelte tilfeller tenkes at man rekker opp til terskelen som følger av artikkel 3.

Sivilombudsmannen uttalte seg om dette i sak 1996/0700. Det ble uttalt at:

”Selv om hvert av (...) forholdene isolert sett ikke trenger å være avgjørende i forhold til EMK art. 3, kan de i sum ha betydelig vekt. Det er således forholdene sett under ett som er avgjørende, og jo lenger oppholdet i politiarresten varer, og jo færre tiltak som er iverksatt for å ivareta de langtidsinnsattes interesser, jo mer problematisk blir forholdet til menneskerettighetsbestemmelsene. Undersøkelsen har avdekket at enkelte innsatte hadde sittet opptil 5-6 uker i politiarresten. Dette er uakseptabelt lang tid.”⁸⁵

Om omstendighetene i enkelttilfeller vil kunne nå terskelen for ”umenneskelig behandling eller straff” er noe usikkert. Det som er klart er at det skal mye til før EMD vil konstatere krenkelse av bestemmelsen. At CPT har rapportert kritikkverdige forhold, er ikke ensbetydende med at det forekommer brudd på artikkel 3 i den aktuelle staten. CPT sin oppgave er å rapportere kritikkverdige forhold som ikke nødvendigvis er konvensjonskrenkende og på denne måten prøve å forebygge at krenkelser skjer, mens EMD sin oppgave er å vurdere om konvensjonen er krenket i et konkret tilfelle. Dette betyr imidlertid ikke at det er uten betydning at CPT har kastet et kritisk blikk over saken. Domstolen vil som regel ta CPTs vurderinger i betraktning.⁸⁶

---

⁸⁵ Sak 1996/0700 (www.sivilombudsmannen.no)

⁸⁶ Jebens, Menneskerettigheter i straffeprosessen s. 249.

Jeg kan altså ikke konkludere med at det forekommer brudd på EMK artikkel 3 i norske politiarrester, selv om CPT har kastet sitt kritiske blikk dit hen. Men det betyr likevel at det er god grunn til å overvåke situasjonen. Opprettelse av et arresttilsyn er et skritt i riktig retning, men det er nok fremdeles rom for forbedringer også på dette punktet. Dersom man får perfektionert rutinene rundt loggføring i arrestjournal og hva journalføringen skal inneholde, vil vi være langt på vei for å kunne forebygge eventuelle krenkelser i fremtiden.

At forholdene i politiarrest jevnt over ser bra ut er ikke godt nok dersom det forekommer tilfeller som tangerer anvendelsesområdet til artikkel 3. Ofrene for uholdbare forhold i politiarrest har like mye krav på rettssikkerhet som alle andre, og derfor må man unngå at dette skjer så godt det går an. Det er viktig å huske på at det er mer enn nok med en enkelt krenkelse av forbudet i EMK artikkel 3 for å bli klaget inn for Den europeiske menneskerettighetsdomstolen.

6. Erstatning for uhjemlet bruk av politiarrest

6.1 Innledning

Erstatning er definert som et økonomisk vederlag for skade eller tap som skadevolder påfører skadelidte. Det forutsetter at det foreligger et erstatningsgrunnlag, for eksempel objektivt ansvar eller culpaansvar, og et økonomisk tap.⁸⁷ Oppreisning er en økonomisk kompensasjon for en ikke-økonomisk skade, på nærmere gitte vilkår.⁸⁸

Straffeprosessloven kapittel 31 har overskriften "Erstatning i anledning forfølgning" og gir rett til erstatning der forfølgning har resultert i frifinnelse eller henleggelse. Dersom en person blir frihetsberøvet vil dette ofte få økonomiske konsekvenser for vedkommende, eksempelvis ved tapt arbeidsfortjeneste, tap av klienter/kunder, og lignende.⁸⁹

---

⁸⁷ Gisle m.fl., Jusleksikon s. 79.

⁸⁸ Gisle m.fl., Jusleksikon s. 234.

⁸⁹ Thorheim, Lovkommentar til strprl. § 444 (rettsdata.no).

6.2 Erstatning for økonomisk tap

Strprl. § 444 regulerer erstatning for "økonomisk tap som forfølgningen har påført ham dersom han blir frifunnet (bokstav a), dersom forfølgningen mot ham blir innstilt (bokstav b), eller for så vidt han har vært pågrepet og fengslet i strid med Den europeiske menneskerettighetskonvensjon artikkel 5 eller FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter artikkel 9 (bokstav c)". Første ledd bokstav c regulerer således forholdet der en siktet har vært utsatt for en ulovlig pågrep og frihetsberøvelse. Det må ikke bare være lovlig etter konvensjonsbestemmelsene, men også etter nasjonale bestemmelser. Dette medfører at dersom en frihetsberøvelse har skjedd i strid med nasjonale regler, men ikke med reglene i konvensjonene, har vedkommende likevel krav på erstatning etter strprl. § 444 første ledd bokstav c.⁹⁰

Etter FNs konvensjon for sivile og politiske rettigheter⁹¹ artikkel 9 skal "den som har vært utsatt for en ulovlig arrest eller annen frihetsberøvelse, (...) ha rett til erstatning". Slik skal også EMK artikkel 5 nr. 5 forstås.⁹² Denne regelen garanterer at "[enhver] som har vært offer for pågrep eller frihetsberøvelse i strid med bestemmelsene i denne artikkel, skal ha rett til erstatning som kan inndrives." Den erstatning som kan kreves i medhold av første ledd bokstav c er altså for den skade vedkommende har blitt påført som følge av at han har vært frihetsberøvet i strid med garantiene som konvensjonsbestemmelsene stiller opp.⁹³ Det vil si at den fengslede vil, uavhengig av sakens utfall, ha krav på kompensasjon fra staten for den skade han er påført som følge av å ha blitt satt i arrest ulovlig. Bestemmelsen vil da ofte være anvendelig ved lang og uforholdsmessig varetektsfengsling.⁹⁴ Det kan bety at ved tilfeller hvor siktede har sittet urimelig lenge i politiarrest etter fengslingskjennelse, vil han muligens kunne få rett på erstatning etter første ledd bokstav c. Selv om han kanskje ikke ville fått det hadde han vært overført til ordinært fengsel.

---

⁹⁰ Andenæs, Norsk straffeprosess s. 617.

⁹¹ FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter av 1966

⁹² Jebens, Menneskerettigheter i straffeprosessen s. 282 flg.

⁹³ Ot.prp. nr. 77 (2001-2002) s. 80.

⁹⁴ Jebens, Menneskerettigheter i straffeprosessen s. 287.

Man kan også få erstatning for økonomisk tap til tross for at vilkårene etter strprl. § 444 ikke er oppfylt.⁹⁵ Etter strprl. § 445 ”skal siktede såfremt det fremstår som rimelig tilkjennes erstatning for økonomisk tap som følge av særlig eller uforholdsmessige skader som forfølgningen har påført ham”. Vilrårene for erstatning etter denne bestemmelsen er tolket slik i praksis: ”Det vesentlige er at det foreligger et ekstraordinært tilfelle som de vanlige regler ikke passer på, og hvor det ville være klart urimelig om siktede skulle nektes erstatning for en spesiell skade som ikke stod i hans makt å avverge eller begrense”.⁹⁶ Denne rimelighetserstatningen som bestemmelsen regulerer, kan man få uansett domfellelse eller frifinnelse.⁹⁷ Dersom en person blir pågrepet og holdt lenge i politiarrest for en liten lovovertrerdelse, og på grunn av det får et økonomisk tap, kan det være en mulighet for at vedkommende får erstatning selv om han blir domfelt. En slik overreaksjon vil kunne bli ansett som et ekstraordinært tilfelle, som det er urimelig å ikke gi vedkommende kompensasjon for.

6.3 Oppreisning for ikke-økonomisk skade

Strprl. § 447 regulerer oppreisning ved forfølgning. Det følger av første ledd at ”[en] siktet har rett til oppreisning etter satser fastsatt av Kongen for krenkelse eller annen skade av ikke-økonomisk art som følge av pågripelse eller varetektsfengsling, dersom han blir frifunnet eller forfølgning mot ham blir innstilt.” Ordlyden tilsier at det er tale om oppreisning for en siktet som har vært frihetsberøvet, i arrest eller varetekt, dersom han blir frifunnet eller forfølgningen mot ham blir innstilt.⁹⁸ Det er ikke et vilkår at skadelidte må ha hatt et økonomisk tap, men forarbeidene til bestemmelsen synes å forutsette at vedkommende må ha vært utsatt for et inngrep av en viss betydning.⁹⁹

---

⁹⁵ Jebens, Menneskerettigheter i straffeprosessen s. 288.

⁹⁶ Rt. 1987 s. 97.

⁹⁷ Andenæs, Norsk straffeprosess s. 618.

⁹⁸ Andenæs, Norsk straffeprosess s. 621.

⁹⁹ Ot.prp. nr. 77 (2001-2002) s. 83.

Om oppreisning skal tilkjennes selv om siktede ble domfelt beror altså på en skjønsmessig vurdering av de konkrete forhold i saken.¹⁰⁰ Høyesterett har lagt til grunn at urimelig forsinkelse i saksbehandlingen kan være tilstrekkelig til å utløse et krav om oppreisning.¹⁰¹ En kan da stille spørsmålet om lang tids oversittelse av fristen i forskrift om bruk av politiarrest § 3-1 kan hjemle et oppreisningskrav. I de tilfeller der personer har blitt sittende i arrest i flere uker etter fengslingskjennelsen uten å bli overført til fengsel, kan det bli aktuelt med erstatning for "tort og svie". Det er allerede et stort inngrep å måtte sitte i politiarrest, i det man har det langt mindre komfortabelt enn i et ordinært fengsel. Man vil i større grad ha anledning til å kunne oppholde seg ute i frisk luft, cellene er romsligere og mer komfortabelt innredet og så sant man ikke er pålagt isolasjon vil det være muligheter for felleskap med de andre innsatte. Når man sitter i politiarrest uten å være pålagt noen restriksjoner ved fengslingskjennelsen, blir det ytterligere en belastning å i praksis sitte i isolasjon i en arrestcelle. At vareteksttid er utholdt under slike forhold skal da kunne gi krav på oppreisning etter strprl. § 447 første ledd.

Dette synspunktet finner støtte i Forskrift om standardsatser for oppreisning etter uberettiget strafforfølgning § 2 andre ledd andre punktum som fastsetter at siktede har krav på 1500 kroner i oppreisning for hvert døgn utholdt i politiarrest når han skulle ha vært overført til ordinært fengsel etter forskrift om bruk av politiarrest § 3-1. Dette er, som nevnt, på bakgrunn av den høyere belastningen det innebærer for siktede.

7. Avsluttende bemerkninger

Slik som situasjonen rundt politiarrest og overføring til varetekstfengsel er i dag, er det foreløpig lite som tilsier at noe vil endre seg med det første. Kanskje snarere tvert i mot. Plassmangelen i norske fengsler medfører til stadighet at overføring innen 48

---

¹⁰⁰ Ot.prp. nr. 77 (2001-2002) s. 83.

¹⁰¹ Rt. 2006 s. 577

timer ”av praktiske grunner ikke er mulig”.¹⁰² Når dette fører til så mye som 1228 oversittelsesdøgn fra januar til september i år, er det for meg klart at systemet slik det er nå ikke fungerer optimalt. Sett hen til at antall oversittelsesdøgn for hele 2009 var 1322, så kan det til og med vise en tendens til økning.¹⁰³ En slik utvikling er overhode ikke ønskelig og noe må derfor endres hvis vi vil ha en forbedring.

Den lange sittediden i politiarrest er et problem, og når en har et problem er det av stor betydning å avdekke årsaken før en kan begynne å finne en løsning. En effektiv kontroll- og tilsynsordning er første skritt i riktig retning. Som beskrevet ovenfor i punkt 3.3.2 er det opprettet et arresttilsyn i arrestforskriften kapittel 4, som er inndelt i et lokalt og et sentralt tilsyn.

Det sentrale tilsynet, eller tilsynsutvalget, har som oppgave å kontrollere at politiarrestene er i samsvar med alle reguleringer.¹⁰⁴ En av oppgavene for å følge opp dette er å gjennomføre inspeksjoner, blant annet gjennom stikkprøver av arrestjournalen som skal føres, jf. arrestforskriften § 2-2. Første ledd bestemmer at ”det skal føres arrestjournal over alle personer som er innbrakt eller satt i politiarrest”, og videre i andre ledd at ”tidspunktet for når personen ble innbrakt eller satt i politiarrest og tidspunktet for løslatelse fra arrest skal nedtegnes i arrestjournalen”. I denne loggen skal det altså nedtegnes alle tiltak som blir iverksatt overfor den arresterte.

I NOU 2009:12 Et ansvarlig politi sa utvalget at ”[arresttilsynenes] stikkprøver gir viktig informasjon om forekomst og behov for korrigerende, men gir ikke tilstrekkelig informasjon til å undersøke årsakene til fristoverskridelsene slik utvalget ser det”.¹⁰⁵ På bakgrunn av dette tenker jeg at det må stilles strengere krav til innholdet i arrestjournalen, og til muligheten for å kunne etterprøve informasjonen som blir nedtegnet der. I stedet for å skrive ”ingen fengselsplasser å oppdrive”, bør det kreves at arrestjournalen inneholder grunnen til at det ikke er ledige plasser, hvilke fengsler

---

¹⁰² Jf. arrestforskriften § 3-1. Se punkt 3.3.2.2.

¹⁰³ Advokatforeningens årstale 2010 *Varetekt – rettsstatens akilleshel* s. 4.

¹⁰⁴ NOU 2009:12 Et ansvarlig politi s 59.

¹⁰⁵ NOU 2009:12 Et ansvarlig politi s. 156.

som har blitt kontaktet og hvem man har snakket med.¹⁰⁶ Loggen bør også inneholde en notis om hvorfor det ikke vil være uforholdsmessig å holde siktede i politiarrest utover de to døgnene som forskriften gir adgang til.

Først når arrestjournalen inneholder slik informasjon vil man se hva som forårsaker den lange sittediden og først da er det mulig å gjennomføre tiltak for å få bukt med dette problemet for godt. I tillegg vil det da bli enklere å føre statistikk over arrestvirksomheten. For å være sikker på at journalen inneholder den nødvendige informasjon, er det av stor betydning at arresttilsynsordningen er skjerpet. Hvis man har et skjerpet tilsyn blir rutinene rundt det som skal kontrolleres tilsvarende skjerpet.

At det har forekommet slurv med loggføring vil kunne ha medført betydelige mørketall angående antall døgn i politiarrest, og dermed vil man ikke kunne stole blindt på den statistikken som er utarbeidet per i dag. Antall sittedøgn frem til september kan følgelig være betydelig høyere enn 1228. På den andre siden fremgår det av sivilombudsmannens undersøkelse i år at det blir registrert oversittelse selv om fristoverskridelsen har vært bare et par timer.¹⁰⁷ Disse omstendighetene viser at det er mye usikkerhet rundt de faktiske forholdene ved oversittelse i politiarrest. Strengere krav til nøyaktig loggføring vil kunne forbedre dette.

Strprl. § 170 a knesetter at et tvangsmiddel ikke skal tas i bruk ”når det etter sakens art og forholdene ellers ville vært et uforholdsmessig inngrep”. Denne forholdsmessighetsvurderingen blir selvfølgelig foretatt løpende av politijuristene når sittediden i arrest går over fristen, men det er forbundet visse svakheter ved en slik internkontroll. Når det er politijuristene som først har ansett fengsling som nødvendig, kan det være vanskelig å forholde seg helt objektiv når man skal vurdere om det er uforholdsmessig å fortsette å holde vedkommende i politiarrest utover de 48 timene i forskriften § 3-1. Når den myndighet som tok den opprinnelige avgjørelsen skal vurdere å omgjøre den, er det nærmest uunngåelig at skjønnets er påvirket. At en

---

¹⁰⁶ Sak 2008/1775 (www.sivilombudsmannen.no).

¹⁰⁷ Sak 2008/1775 (www.sivilombudsmannen.no).

kontrollvirksomhet er utelukkende intern kan være uheldig da det er lett å gå i en såkalt "bukken og havresekken"-felle.

For å få til en effektiv kontrollordning er det, etter min mening, helt nødvendig å innføre et eksternt kontrollorgan som er uavhengig og upartisk, i tillegg til den interne. Det vil videre være av stor betydning at et eventuelt eksternt tilsynsorgan har kompetanse til å overstyre påtalemyndigheten og treffe bindende avgjørelser. En slik ordning ville vi fått dersom sittediden i arrest ble underlagt domstolskontroll. Ettersom domstolene allerede er involvert i saken ved å ha besluttet fengslingen i første omgang og gjennom domstolskontrollen med fortsatt varetekt etter strprl. § 185, har domstolene følgelig kjennskap til den aktuelle saken. Etter min mening gjør dette domstolen til et naturlig valg som eksternt kontrollorgan.

Domstolene må ha alle opplysninger om "sakens art og forholdene ellers" for å grundig kunne vurdere forholdsmessigheten ved en varetektsfengsling, jf. strprl. § 170 a. Dette må også gjelde informasjon om tilgjengelige fengselsplasser og antasert sittedid i politiarrest etter kjennelse. Når siktede sitter deler av varetekten i politiarrest, blir inngrepet fort "uforholdsmessig", og denne informasjonen burde dermed være et viktig moment når retten skal vurdere forholdsmessigheten ved en varetektsfengsling.

Dersom man stiller krav til påtalemyndigheten om å fremlegge slik dokumentasjon under fengslingsmøtet, vil man oppnå en forhåndskontroll med sittediden i politiarrest. Jeg tror imidlertid ikke at en slik ordning ville vært nok i seg selv. Domstolene har jo allerede adgang til å ta slik informasjon med i forholdsmessighetsvurderingen og de fleste dommere er sikkert flinke til å spørre under fengslingsmøtet om det er plasser tilgjengelig i fengselet. Men hvis man samtidig innførte en aktiv varslingsplikt for påtalemyndigheten, ville man i tillegg oppnådd en etterprøving. Mitt forslag er da at påtalemyndigheten, innen 48 timer, må gi beskjed til retten om siktede er overført til fengsel og hvis ikke, hva som er grunnen til det og forventet tid før overføring vil skje. Da vil retten raskt kunne foreta en vurdering om fengsling fremdeles er forholdsmessig. Hvis retten så kommer til at det er blitt et "uforholdsmessig inngrep",

kan den da beslutte å løslate vedkommende med henvisning til strprl. § 184 siste ledd om at "kjennelse om fengsling eller løslatelse kan til enhver tid omgjøres".

For å sikre at ordningen ble gjennomført vil jeg foreslå at man tar inn en bestemmelse om dette i påtaleinstruksen kapittel 9 om bruk av tvangsmidler og som et nytt ledd i strprl. § 184.

Roten til problemet med oversitting i politiarrest er til syvende og sist at det rett og slett ikke er plasser ledig i norske fengsler. Politiet foretar som sagt hele veien en vurdering av om det er forsvarlig å holde siktede fengslet i politiarrest, når det ikke er fengselsplasser å oppdrive. I mange tilfeller er siktede mistenkt for grove forbrytelser og det å holde vedkommende i politiarrest vil i mange slike tilfeller virke som det minste ondet. Grov kriminalitet er et økende problem og det å holde dem som er siktet for slike forhold borte fra gatene vil som regel virke som det beste alternativet. Den åpenbare løsningen er at vi må ordne mer fengselsplass. Enten ved å bygge flere fengsler eller ved å frigjøre plasser i de fengslene vi allerede har.

Én idé er å bygge egne institusjoner for varetektsfengslede, etter modell fra våre naboland, Sverige og Danmark. I Danmark har de egne arresthus til varetektsfengslede som er av samme standard som et fengsel.¹⁰⁸ De som blir pågrepet med tanke på senere fremstilling for retten, blir da satt rett på en av disse anstaltene og ikke i politiarresten. Den samme ordningen finnes i Sverige, og kalles for "häkte".¹⁰⁹ CPT har berømmet Sverige for sine "häkte", som visstnok er av meget god standard.¹¹⁰ Hadde vi hatt en slik ordning i Norge ville ikke siktede behøvd å ta turen innom politiarresten i det hele tatt, men kunne blitt plassert rett i varetektsanstalten før et eventuelt fengslingsmøte. Som med alle forslag vil en slik ordning også ha negative sider, men det ville vært formålstjenelig for å bukt med sittetidsproblemet.

---

¹⁰⁸ www.kriminalforsorgen.dk

¹⁰⁹ www.kriminalvarden.se/häkte

¹¹⁰ Advokatforeningens årstale 2010 *Varetekt – rettsstatens akilleshæl* s. 6 flg.

Gjennomføring av en tilsvarende ordning i Norge vil kreve mye ressurser av staten og kriminelles rettigheter er kanskje ikke en kampsak politikere vil prøve å vinne velgere med. Man hører ofte folk irritere seg over ”hvor godt de kriminelle har det i norske fengsler” og et forslag om å bruke mer av ”deres hardtopptjente skattepenger” på å gi de kriminelle enda bedre kår, vil da muligens ikke bli så godt tatt i mot. De som blir offer for oversitting i politiarrest er ikke den gruppe mennesker som høster mest sympati i den generelle befolkningen. Slik situasjonen er i dag blir det likevel brukt mye ressurser for å dempe på problemet, uten at dette er kjent for folk flest. Når det er lite plass å oppdrive i norske fengsler, betyr det at vi må benytte oss av den lille plassen som til enhver tid er tilgjengelig. Følgelig blir innsatte ved norske politistasjoner flydd landet rundt alt ettersom hvor det er rom, og det er kostnadskrevende. Senest i høst har Hordaland politidistrikt vært tvunget til å sende en innsatt til Finnmark fordi det var det eneste fengselet i Norge som hadde kapasitet på det tidspunktet. Jeg mener at disse ressursene da ville vært bedre anvendt på en mer permanent løsning på problemet. Uansett hvor upopulært det enn måtte bli.

En annen måte å få flere ledige fengselsplasser på vil være å frigjøre kapasitet i de fengslene vi allerede har.

I mange tiår, og særlig det siste, har de internasjonale samarbeidsområdene i Europa blitt videre. Med Schengen-avtalen ble det lettere å flytte seg over landegrensene i Europa, og med de nye EU-tilskuddene fra øst har mange borgere fra disse nasjonene kommet til Norge for å tjene til livets opphold. De aller fleste på ærlig vis, men trenden har dessverre også lagt grunnlaget for en ny type kriminalitet: de mobile vinningskriminelle. Dette er en av grunnene til at mellom 30 og 40 % av alle innsatte i norske fengsler er utenlandske statsborgere.¹¹¹

I høst undertegnet justisminister Knut Storberget en soningsavtale med Romania som i hovedtrekk går ut på å gjøre det enklere for rumenske kriminelle å sone straffen sin i hjemlandet for forbrytelser de har begått i Norge, og at prosessen med overføringen

---

¹¹¹ <http://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Representantforslag/2009-2010/dok8-200910-092/>.

effektiviseres.¹¹² Hvis man kunne fått på plass lignende avtaler med andre aktuelle land, ville man nok få mer ledig plass i fengslene enn i dag, og overføring til varetektsfengsling ville ikke lenger vært et like stort problem.

Dersom man først skal transportere fengslede rundt omkring, kan man like gjerne fly dem til hjemlandet for soning. Å fly en innsatt fra Oslo til Krakow er i tillegg kortere enn å fly ham til Vadsø, men ved førstnevnte ordning vil man få frigjort fengselskapasitet og på den måten blir sittediden i arrest et mye mindre problem. En annen fordel med dette er at man minsker den økte isolasjonsfølelsen det medfører å sitte i arrest i et annet land. Når politiarrest i seg selv innebærer isolasjon, vil følelsen av isolasjon bli sterkere dersom en ikke behersker språket og i tillegg er langt unna familie og venner. Dette unngår man hvis de innsatte får anledning til å sone straffen sin i hjemlandet. I tillegg vil det ta brodden av påstanden om at det er gunstigere for utenlandske forbrytere å være kriminell i Norge enn det er å leve ærlig i hjemlandet. Hvis man uansett må sone i hjemlandet sitt blir det ikke lenger risikofritt å leve et forbrytersk liv i Norge, og ut fra et slikt perspektiv kan det til og med bli mulig å få ned denne formen for kriminalitet.

Når landegrensene blir mindre tydelige, blir kriminaliteten mer internasjonal. Det er derfor rimelig å anta at det internasjonale samarbeidet på dette området ikke kommer til å bli mindre i fremtiden. Slike soningsavtaler kan da være veien å gå.

Et ytterligere alternativ som kunne frigjort plass i de allerede eksisterende fengslene, er å ta i bruk fengslingssurrogater etter strprl. §§ 181 og 188 i en større skala enn i dag.

Dersom oversitting likevel ikke er til å unngå, kan det være en midlertidig løsning å foreta visse grep for at den innsatte skal ha det litt mer komfortabelt. Et alternativ kunne være å få standarden på arrestcellene tettere opp mot standarden til fengselscellene. Dette kunne man oppnå blant annet ved å gi den innsatte tilgang til en klokke, en TV eller en radio, eventuelt noe lesestoff og hvis det er plass på cellen kan

---

¹¹² Pressemelding fra Stortinget, Nr. 105 – 2010, Soningsoverføring mellom Norge og Romania.

det settes inn en stol og eventuelt et lite bord.¹¹³ Dette fordrer selvfølgelig at rettighetene den innsatte har etter arrestforskriften kapittel 2 blir ivaretatt, men det er en helt annen problemstilling. Slike tiltak vil ikke løse problemet, men det er bedre enn ingenting og kan være det som skal til for å hindre at et grensetilfelle kommer under anvendelsesområdet til EMK artikkel 3.

De siste tiårene har vi sett en økning i hardere og mer alvorlig kriminalitet, herunder at kriminaliteten blir mer organisert. Forbryterligaer med mektige bakmenn, som har kontroll over flere former for kriminalitet i samfunnet, er et voksende problem som vi må ta på alvor. En interesseavveining med hensynet til fangens velbefinnende på den ene siden og hensynene til samfunnets trygghetsfølelse, etterforskning og oppklaring på den andre, blir stadig vanskeligere. For å komme slike bakmenn til livs, er det som regel helt nødvendig å holde den innsatte isolert fra andre eller beholde ham frihetsberøvet når det ikke er en eneste varetektscelle å oppdrive. Men hvis man bruker en "målet helliger middelet"-fremgangsmåte for å rasjonalisere så store inngrep i individets integritet, vil ikke da målet til slutt overskygge middelet? Hvor trekker i så fall man grensen når man først skal tillate seg en slik tenkemåte?

Per i dag har Norge ikke blitt klaget inn for Den Europeiske Menneskerettighetsdomstol under henvisning til politiarrest og EMK artikkel 3, men det kan hende at det bare er et spørsmål om tid før det skjer...

---

¹¹³ Advokatforeningens årstale 2010 *Varetekt – rettsstatens akilleshæl* s. 6.

8. Litteraturliste

8.1 Lover

Lov av 17. mai 1814 Grunnloven (Grl.)

Lov av 22. mai 1902 nr. 10 Alminnelig borgerlig straffelov (straffeloven – strl.)

Lov av 22. mai 1981 nr 25 om rettergangsordningen i straffesaker (straffeprosessloven – strprl.)

Lov av 4. august 1995 nr 53 om politiet (politiloven – pl.)

Lov av 21. mai 1999 nr. 30 Menneskerettsloven (mnskrl.)

Lov av 20. mai 2005 nr. 28 om straff (straffeloven – strl. 2005)

8.2 Forskrifter

Forskrift av 28. juni 1985 nr. 1679 om ordningen av påtalemyndigheten (påtaleinstruksen)

Forskrift av 12. desember 2003 nr. 1472 om standardsatser for oppreisning etter uberettiget strafforfølgning

Forskrift av 30. juni 2006 om bruk av politiarrest (arrestforskriften)

8.3 Internasjonale konvensjoner

Den europeiske menneskerettighetskonvensjon av 1950 (EMK)

FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter av 1966 (SP)

FNs torturkonvensjon av 1984

8.4 Forarbeider

NOU 2009: 12 Et ansvarlige politi

Ot.prp. nr. 5 (2000-2001)

Ot.prp. nr. 66 (2001-2002)

Ot.prp. nr. 77 (2001-2002)

8.5 Rettspraksis

EMD:

Peers v. Hellas – dom av 19.04.01

Kröcher og Möller v. Sveits – dom av 09.07.81

Tyrer v. Storbritannia – dom av 25.04.78

Nord-Irland v. Storbritannia – dom av 18.01.78

Høyesterett:

Rt. 2006 s. 577
Rt. 2005 s. 1718
Rt. 2001 s. 1015 (KRL-dommen)
Rt. 1987 s. 97
Rt. 1983 s. 1111
Rt. 1980 s. 1488

8.6 Juridisk litteratur

Aall, Rettsstat og menneskerettigheter – Jørgen Aall: Rettsstat og menneskerettigheter (2. utg.). Bergen 2007.
Andenæs, Alminnelig strafferett – Johs. Andenæs: Alminnelig strafferett (5. utg.), ved Magnus Matningsdal og Georg Fredrik Rieber-Mohn. Oslo 2004
Andenæs, Norsk straffeprosess – Johs. Andenæs: Norsk straffeprosess (4. utg.), ved Tor-Geir Myhrer. Oslo 2009.
Andenæs/Fliflet, Statsforfatningen i Norge – Johs. Andenæs: Statsforfatningen i Norge (10. utg.), ved Arne Fliflet. Oslo 2006.
Auglend/Mæland/Røsandhaug, Politirett – Ragnar L. Auglend, Henry John Mæland og Knut Røsandhaug: Politirett (2. utg.). 2004.
Gisle m.fl., Jusleksikon – Jon Gisle m.fl.: Jusleksikon (3. utg.). 2002.
Kjølbros, Den Europæiske Menneskerettighedskonvensjon for Praktikere – Jon Fridrik Kjølbros: Den Europæiske Menneskerettighedskonvensjon for Praktikere (3. utg.). København 2010
Jebens, Menneskerettigheter i straffeprosessen – Sverre Erik Jebens: Menneskerettigheter i straffeprosessen. Oslo 2004
Møse, Menneskerettigheter – Erik Møse: Menneskerettigheter. Oslo 2002.
Reid, A Practitioner's Guide to the European Convention on Human Rights – Karen Reid: A Practitioner's Guide to the European Convention on Human Rights (3. utg.) 2008.
Ruud/Ulfstein, Innføring i folkerett – Morten Ruud og Geir Ulfstein: Innføring i folkerett (3. utg.). Oslo 2006.

8.7 Artikler

Advokatforeningens årstale 2010 *Varetekt – rettsstatens akilleshæl*
Elden, Varetektsfradrag ved innsettelse i politiarrest – John Christian Elden: Varetektsfradrag ved innsettelse i politiarrest (JK-2005-01-32)

8.8 Internettider

www.rechtsdata.no
www.sivilombudsmannen.no
www.kriminalvarden.se
www.kriminalforsorgen.dk
www.pub.tv2.no/dyn-nettavisen/printversion/article.jsp?id=504467

<http://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Representantforslag/2009-2010/dok8-200910-092/www.tv2.no/TV2/do/print>.
www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article3530133.ece?service

8.9 Andre kilder

Sivilombudsmannen, sak 2008/1775

Sivilombudsmannen, sak 2007/1097

Sivilombudsmannen, sak 1996/0700

Pressemelding fra Stortinget, Nr. 105 – 2010, Soningsoverføring mellom Norge og Romania.